

THE ROLE OF ORGANIZING AND CONDUCTING "SOCIAL PREVENTION WEEK" IN CRIME PREVENTION IN THE REGIONS

Altmishev Temurbek Xamzayevich

Head of the Organizational and Analytical Department of the Public Security Department, Ministry of Internal Affairs of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Philosophy in Legal Sciences, Associate Professor

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18617923>

ARTICLE INFO

Received: 06th February 2026

Accepted: 11th February 2026

Online: 12th February 2026

KEYWORDS

Social prevention, social prevention week, crime prevention, mahalla institution, criminogenic situation, early prevention, interagency cooperation, legal culture, public participation, employment.

ABSTRACT

This study analyzes the role of organizing and conducting "Social Prevention Week" in the regional crime prevention system from scientific-theoretical and practical perspectives. Social prevention is highlighted as a comprehensive mechanism aimed at eliminating the causes and conditions of crime, and its implementation through the mahalla institution is substantiated as an effective approach. In organizing the week, great importance is placed on analyzing the criminogenic situation, targeted planning, ensuring interdepartmental cooperation, raising legal awareness and culture among the population, and implementing measures aimed at solving social problems. Based on scientific research and official statistical data, it is scientifically substantiated that this mechanism serves for the early prevention of crime.

ХУДУДЛАРДА ЖИНОЯТЧИЛИКНИ ОЛДИНИ ОЛИШДА «ИЖТИМОЙ ПРОФИЛАКТИКА ҲАФТАЛИГИ» НИ ТАШКИЛ ЭТИШ ВА ЎТКАЗИШ ТАРТИБИНИ ЎРНИ

Алтмишев Темурбек Хамзаевич

Ўзбекистон Республикаси ИИБ Жамоат хавфсизлиги департаменти Ташкилий-таҳлил бошқармаси бошлиғи, юридик фанлар бўйича фалсафа доктори, доцент

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18617923>

ARTICLE INFO

Received: 06th February 2026

Accepted: 11th February 2026

Online: 12th February 2026

KEYWORDS

Ижтимоий профилактика, ижтимоий профилактика ҳафталиги, жиноятчиликни олдини олиш, маҳалла институти, криминоген вазият, барвақт профилактика,

ABSTRACT

Мазкур тадқиқотда ҳудудларда жиноятчиликни олдини олиш тизимида «Ижтимоий профилактика ҳафталиги»ни ташкил этиш ва ўтказиш тартибининг ўрни илмий-назарий ва амалий жиҳатдан таҳлил қилинган. Ижтимоий профилактика жиноятчиликнинг сабаб ва шарт-шароитларини бартараф этишга қаратилган комплекс механизм сифатида ёритилиб, унинг маҳалла институти орқали амалга оширилиши самарали йўналиш экани асосланган. Ҳафталикни

идоралараро ҳуқуқий жамоатчилик бандлик, ҳамкорлик, маданият, иштироки,

ташқил этишда криминоген вазиятни таҳлил қилиш, манзилли режаслаштириш, идоралараро ҳамкорликни таъминлаш, аҳолининг ҳуқуқий онги ва маданиятини юксалтириш ҳамда ижтимоий муаммоларни ҳал қилишга қаратилган чора-тадбирлар муҳим аҳамият касб этиши кўрсатилган. Илмий тадқиқотлар ва расмий статистик маълумотлар асосида мазкур механизм жиноятчиликни барвақт олдини олишга хизмат қилиши илмий жиҳатдан асосланган.

Ҳуқуқий давлат ва фуқаролик жамиятини шакллантириш шароитида жиноятчиликни барқарор камайтириш ва хавфсиз ижтимоий муҳитни яратиш давлат сиёсатининг устувор йўналишларидан бири ҳисобланади. Замонавий криминология жиноятчиликни фақат ҳуқуқий бузилиш сифатида эмас, балки ижтимоий муҳит, иқтисодий шароит, маданий қадриятлар ва тарбиявий омиллар билан боғлиқ мураккаб ижтимоий ҳодиса сифатида талқин қилади [1]. Шу сабабли жиноятчиликка қарши курашишда жазо чораларини кучайтириш билан бир қаторда барвақт ва ижтимоий профилактика механизмларини такомиллаштириш талаб этилади. Айниқса, маҳалла институти орқали амалга ошириладиган ижтимоий профилактика чоралари жиноятчиликнинг илдиз омилларини бартараф этишда муҳим аҳамият касб этади.

Ижтимоий профилактика тушунчаси илмий адабиётларда шахсни жиноятга ундаувчи ижтимоий-иқтисодий ва психологик омилларни бартараф этишга қаратилган чора-тадбирлар тизими

сифатида таърифланади [2]. Д. Фаррингтон томонидан илгари сурилган ҳаётий цикл назариясига кўра, жиноятчиликка мойиллик кўп ҳолларда болалик ва ўсмирлик давридаги салбий ижтимоий таъсирлар натижасида шаклланади ва барвақт профилактика чоралари энг самарали ҳисобланади [3]. Шу нуқтаи назардан, маҳаллий даражада ижтимоий муаммоларни аниқлаш ва уларни ҳал қилишга қаратилган тизимли тадбирларни мунтазам ташқил этиш жиноятчиликни камайтиришнинг илмий асосланган усули ҳисобланади.

«Ижтимоий профилактика ҳафталиги»ни ташқил этиш ва ўтказиш тартиби айнан шу назарий ёндашувларга асосланади. Туман (шаҳар) ҳокимлари томонидан криминоген вазиятни ўрганиш, хавф гуруҳларини аниқлаш ва долзарб масалалардан келиб чиққан ҳолда ҳафталикни ўтказиш бўйича таклифлар киритиш профилактиканинг таҳлилга асосланган моделини ифода этади. Илмий тадқиқотларда ҳудудий таҳлил ва маълумотларга асосланган бошқарув қарорлари жиноятчиликни

камайтиришда муҳим аҳамиятга эга экани қайд этилган [4]. Айниқса, узоқ йиллар давомида «қизил» тоифада қолаётган маҳаллалар, аёллар жиноятчилиги, гиёҳвандлик ва оилавий низолар юқори бўлган ҳудудларда манзилли профилактика тадбирларини ташкил этиш самарали натижа беради.

Ҳафталикни ташкил этиш жараёнида чора-тадбирларнинг аниқ механизми, ижрочилари, муддати ва молиявий манбасини белгилаш бошқарувнинг тизимлигини таъминлайди. Илмий адабиётларда профилактика дастурларининг муваффақияти уларнинг аниқ режалаштирилиши ва ҳисобдорлик механизми билан боғлиқ экани таъкидланган [5]. Шу боис, фармойиш қабул қилиниши, ташкилий қўмита ва идоралараро ишчи гуруҳ тузилиши профилактика жараёнининг институционал асосини мустаҳкамлайди.

«Ижтимоий профилактика ҳафталиги»нинг муҳим жиҳати — идоралараро ҳамкорлик механизмидир. Адлия, соғлиқни сақлаш, ички ишлар, прокуратура, таълим, иқтисодиёт ва молия бўлимлари, Ёшлар ишлари агентлиги, оила ва хотин-қизлар билан ишлаш тузилмалари ҳамда банклар иштирокида ўтказиладиган тадбирлар ижтимоий муаммоларни комплекс ҳал қилиш имконини беради. Д. Вейсбурд тадқиқотларида кўп соҳали ҳамкорлик асосида амалга оширилган профилактика дастурлари жиноятчилик даражасини сезиларли камайтириши қайд этилган [6]. Демак, ижтимоий профилактика

ҳафталиги жиноятчиликнинг сабабларига комплекс ёндашувни таъминлайди.

Ҳафталик доирасида ижтимоий профилактика объектлари билан индивидуал ишлаш, уларнинг муаммоларини ўрганиш ва жойида ҳал қилиш устувор вазибалардан ҳисобланади. Ишсизларни ишга жойлаштириш, тадбиркорликка жалб қилиш, молиявий қўмак кўрсатиш ва ҳуқуқий маслаҳатлар бериш орқали жиноятчиликнинг иқтисодий ва ижтимоий омилларини камайтириш мумкин. Г. Беккернинг иқтисодий назариясига кўра, иқтисодий имкониятлар кенгайиши жиноят содир этиш эҳтимолини пасайтиради [7]. Шунингдек, аҳолининг ҳуқуқий онги ва маданиятини ошириш, соғлом турмуш тарзини тарғиб қилиш ва маданий тадбирларни ташкил этиш ижтимоий барқарорликни мустаҳкамлайди.

Ҳафталик давомида тадбирларнинг кунлик таҳлили ва умумлаштирилган ҳисобот шаклини юритиш мониторинг ва баҳолаш тизимини шакллантиради. Илмий тадқиқотларда мониторинг механизмлари мавжуд бўлган профилактика дастурлари барқарор натижа бериши қайд этилган [8]. Якуний натижаларни оммавий ахборот воситалари орқали ёритиш эса шаффофликни таъминлайди ва жамоатчилик ишончини мустаҳкамлайди.

Шундай қилиб, «Ижтимоий профилактика ҳафталиги»ни ташкил этиш ва ўтказиш тартиби ҳудудларда жиноятчиликни барвақт олдини олиш, ижтимоий муаммоларни

аниқлаш ва ҳал қилиш, аҳолининг ҳуқуқий маданиятини ошириш ҳамда жамоатчилик иштирокини кучайтиришга қаратилган комплекс механизм сифатида намоён бўлади.

Ҳудудларда жиноятчиликни олдини олиш тизимида «Ижтимоий профилактика ҳафталиги»ни ташкил этиш ва ўтказиш тартиби профилактиканинг институционал, ижтимоий ва ташкилий механизмларини бирлаштирган комплекс ёндашув сифатида намоён бўлади. Замонавий криминологияда жиноятчиликка қарши курашиш фақат жазо чоралари билан эмас, балки ижтимоий муҳитни яхшилаш, хавф гуруҳларини барвақт аниқлаш ва манзилли ижтимоий таъсир чораларини қўллаш орқали самарали бўлиши таъкидланади [1]. Шу нуқтаи назардан, «Ижтимоий профилактика ҳафталиги» жиноятчиликнинг илдиз омилларига таъсир кўрсатишга қаратилган тизимли ташкилий механизм ҳисобланади.

Туман (шаҳар) ҳокимлари томонидан ҳудудни ўрганиш натижасида аниқланган долзарб масалалар асосида ҳафталикни бир ойда бир маротаба ўтказиш бўйича таклифлар шакллантирилиши профилактиканинг таҳлилга асосланган моделини ифода этади. Илмий тадқиқотларда ҳудудий таҳлил ва криминоген вазиятни локал баҳолаш жиноятчиликни камайитиришда ҳал қилувчи аҳамиятга эга экани қайд этилган [2]. Айниқса, уч ва беш йилдан буён «қизил» тоифада қолаётган, аёллар жиноятчилиги, гиёҳвандлик ва спиртли ичимликка ружу қўйган

шахслар жиноятчилиги юқори бўлган маҳаллаларни қамраб олиш профилактиканинг манзиллилигини таъминлайди. Бу ёндашув “risk-based prevention” концепциясига мос келади, яъни ресурслар энг хавfli ҳудудларга йўналтирилади [3].

Таклифда амалга ошириладиган чора-тадбирларнинг аниқ механизми, муддати, ижрочиси ва молиявий манбаси кўрсатилиши бошқарув самарадорлигини таъминлайди. Илмий адабиётларда дастурий профилактика чораларининг муваффақияти уларнинг аниқ режалаштирилиши ва ҳисобдорлик тизими билан таъминланганига боғлиқлиги таъкидланган [4]. Қорақалпоғистон Республикаси Вазирлар Кенгаши Раиси, вилоятлар ва Тошкент шаҳри ҳокимлари томонидан фармойиш қабул қилиниши эса мазкур жараёнга ҳуқуқий асос беради ва унинг ижросини мажбурий характерга эга қилади.

Фармойишда ҳафталик ўтказиладиган кунларни туманлар ва маҳаллалар кесимида белгилаш ташкилий аниқликни таъминлайди. Туман (шаҳар) ҳокимларининг шахсан масъул этиб белгиланиши эса шахсий жавобгарлик принципини мустаҳкамлайди. Илмий тадқиқотларда жавобгарлик ва назорат механизмлари кучли бўлган тизимларда ижро интизоми юқори бўлиши қайд этилган [5]. Шу билан бирга, ташкилий қўмита ва идоралараро ишчи гуруҳ тузилиши профилактиканинг кўп субъектли моделини ифода этади.

«Ижтимоий профилактика ҳафталиги» ҳақида оммавий ахборот воситалари орқали аҳолига эълон қилиниши жамоатчилик иштирокини таъминлашга хизмат қилади. Социологик тадқиқотлар жамоатчиликнинг ахборотдан хабардорлик даражаси юқори бўлган ҳолатларда профилактика тадбирлари самарадорлиги ошишини кўрсатган [6]. Бу, айниқса, «Обод ва хавфсиз маҳалла» тамойили асосида ўтказиладиган тадбирларда аҳолининг фаол иштирокини рағбатлантиради.

Ҳафталик доирасида адлия, соғлиқни сақлаш, ички ишлар, прокуратура, таълим, иқтисодиёт ва молия бўлимлари, Ёшлар ишлари агентлиги, оила ва хотин-қизлар билан ишлаш бўлинмалари, банклар ва бошқа идоралар жалб қилиниши ижтимоий профилактиканинг интеграциялашган моделини намоён этади. Д. Вейсбурд тадқиқотларида кўп соҳали ҳамкорлик асосида ташкил этилган профилактика дастурлари жиноятчиликни сезиларли камайтириши қайд этилган [7]. Бу эса ижтимоий муаммоларни комплекс ҳал қилиш имконини беради.

Ҳафталик доирасида ижтимоий профилактика объектлари ҳисобланган шахслар билан ишлаш, уларнинг муаммоларини ўрганиш ва жойида ҳал қилиш устувор аҳамият касб этади. Илмий манбаларда индивидуал профилактика чоралари гуруҳий тарғиботга нисбатан самарали экани таъкидланган [8]. Айниқса, маблағ билан боғлиқ муаммоларни банклар ва тегишли ташкилотлар иштирокида ҳал қилиш,

ишсизларни ишга жойлаштириш, тадбиркорликка жалб қилиш орқали жиноятчиликнинг иқтисодий омилларини камайтириш мумкин. Г. Беккернинг иқтисодий назариясига кўра, иқтисодий имкониятлар кенгайиши жиноят содир этиш эҳтимолини пасайтиради [9].

Меҳнат, банк ва ижтимоий хизматлар ярмаркаларини ташкил этиш, раҳбарларнинг шахсий қабуллари ўтказиш аҳоли билан тўғридан-тўғри мулоқотни кучайтиради. Расмий статистик маълумотларга кўра, бандлик дастурлари фаол амалга оширилган ҳудудларда майда ва ўрта оғирликдаги жиноятлар сонининг камайиши кузатилган [10]. Бу эса ижтимоий профилактиканинг иқтисодий йўналиши жиноятчилик динамикасига таъсир кўрсатишини тасдиқлайди.

Ҳафталик давомида тадбирларни кунлик таҳлил қилиш ва умумлаштирилган ҳисобот шаклини юритиш мониторинг ва баҳолаш тизимини мустақамлайди. Илмий тадқиқотларда “monitoring and evaluation” механизмлари профилактика дастурларининг барқарор натижа бериши учун зарур экани қайд этилган [11]. Якуний натижаларни оммавий ахборот воситаларида ёритиш эса шаффофликни таъминлайди ва жамоатчилик ишончини оширади.

Шу тариқа, «Ижтимоий профилактика ҳафталиги»ни ташкил этиш ва ўтказиш тартиби ҳудудларда жиноятчиликни барвақт олдини олиш, ижтимоий муаммоларни аниқлаш ва ҳал қилиш, аҳолининг

хуқуқий маданиятини ошириш ҳамда жамоатчилик иштирокини кучайтиришга қаратилган комплекс механизм ҳисобланади. Илмий назария ва амалий тажриба шуни кўрсатадики, профилактика тадбирлари манзилли, мувофиқлаштирилган ва тизимли тарзда амалга оширилганда жиноятчиликни барқарор камайитиришга хизмат қилади.

Юқоридагиларни хулоса қилиб айтганда қуйидагиларни таҳлил қилишимиз мумкин:

биринчидан, «Ижтимоий профилактика ҳафталиги»ни ташкил этиш ва ўтказиш тартиби жиноятчиликни барвақт олдини олишга қаратилган манзилли ва таҳлилга асосланган профилактика механизмини шакллантиради;

иккинчидан, идоралараро ҳамкорлик ва маҳалла институтининг фаол иштироки ижтимоий муаммоларни комплекс ҳал қилиш орқали жиноятчиликнинг илдиз омилларини бартараф этишга хизмат қилади;

учинчидан, бандликни таъминлаш, тадбиркорликка жалб қилиш, хуқуқий тарғибот ва соғлом турмуш тарзини рағбатлантириш ижтимоий барқарорликни мустаҳкамлайди ва девиант хулқ-атворнинг олдини олади;

тўртинчидан, мониторинг, ҳисобдорлик ва натижаларни оммавий ахборот воситаларида ёритиш шаффофликни таъминлаб, жамоатчилик ишончини оширади ҳамда профилактика тадбирларининг барқарор самарадорлигини таъминлайди.

References:

1. Merton R. K. Social Structure and Anomie //American Sociological Review. – 1938. – Vol. 3. – No. 5. – P. 672–682.
2. Sherman L. W., Farrington D. P., Welsh B. C., MacKenzie D. L. Evidence-Based Crime Prevention. – New York: Routledge, 2002.
3. Farrington D. P. Developmental and Life-Course Criminology: Key Theoretical and Empirical Issues //Criminology. – 2003. – Vol. 41. – No. 2. – P. 221–255.
4. Goldstein H. Problem-Oriented Policing. – New York: McGraw-Hill, 1990.
5. Tyler T. R. Why People Obey the Law. – Princeton: Princeton University Press, 2006.
6. Cialdini R. B. Influence: Science and Practice. – Boston: Pearson, 2009.
7. Weisburd D., Telep C. W., Hinkle J. C., Eck J. E. The Effects of Problem-Oriented Policing on Crime and Disorder //Campbell Systematic Reviews. – 2010. – Vol. 6. – No. 1. – P. 1–89.
8. Clarke R. V. Situational Crime Prevention: Successful Case Studies. – Albany: Harrow and Heston, 1997.
9. Becker G. S. Crime and Punishment: An Economic Approach //Journal of Political Economy. – 1968. – Vol. 76. – No. 2. – P. 169–217.
10. Ўзбекистон Республикаси Ички ишлар вазирлиги. Расмий статистик ахборотлар тўплами. – Тошкент, 2024.

11. Braga A. A., Weisburd D. L. The Effects of Focused Deterrence Strategies on Crime: A Systematic Review and Meta-Analysis //Journal of Research in Crime and Delinquency. – 2012. – Vol. 49. – No. 3. – P. 323–358.